

Korelati pozitivnih, negativnih i ambivalentnih gledišta učitelja o darovitosti

Prof. emer. Mira Čudina-Obradović¹

Učiteljski fakultet, Zagreb
mira054@gmail.com

Mr. Tatjana Posavec²

Prva osnovna škola Varaždin, Varaždin
tatjana.posavec@vz.t-com.hr

UDK: 371.255.1
Izvorni znanstveni članak
Priljeno: 3. 8. 2009.

Sažetak

Provedeno je istraživanje među učiteljicama/učiteljima Varaždinske županije (ukupno 241 ispitanik) da bi se odredila pozitivnost, negativnost i ambivalentnost njihovih gledišta o darovitosti i radu s darovitim učenicima, i to primjenom ljestvica za mjerenje pozitivnosti i negativnosti gledišta i određenjem ambivalentnog gledišta o darovitosti. Određivanjem statističke značajnosti razlika između skupina učitelja različitih osobina te određivanjem povezanosti između tih osobina i pozitivnosti ili ambivalentnosti gledišta

¹ Mira Čudina Obradović, profesor emeritus, na Učiteljskom je fakultetu u Zagrebu predavala Razvojnu psihologiju. Sadašnji su joj interesi: razvojna psihologija u adolescenciji, emocije, motivacija, utjecaj obitelji na razvoj djece. Autorica je dvadesetak knjiga iz različitih područja razvojne i pedagoške psihologije, te oko 60 znanstvenih radova.

² Tatjana Posavec je dipl. učiteljica sa završenim poslijediplomskim stručnim studijem Suvremena osnovna škola na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Voditeljica je Županijskog stručnog vijeća za učitelje razredne nastave Varaždinske županije. Uključena je u projekt Agencije za odgoj i obrazovanje *Razvoj profesionalnih kompetencija učitelja, nastavnika i stručnih suradnika*.

o darovitosti postignut je zaključak da su najvažnije četiri varijable povezane s pozitivnošću ili ambivalentnošću gledišta o darovitosti: dužina učiteljskog staža, uгода iskustva rada s darovitima, zaokupljenost učiteljskim radom i zadovoljstvo u radu.

Ključne riječi

Daroviti učenici, darovitost, gledišta učitelja o darovitosti i darovitim učenicima.

Utjecaj gledišta na ponašanje

Četiri su psihološka konstrukta koji nisu čvrsto i jednoznačno definirani, ali su ipak vrlo primjereni za objašnjenje ponašanja. To su gledišta, vrijednosti, mišljenja i vjerovanja. Sva četiri konstrukta nude objašnjenje onog dijela intrapsihičkog sustava koji se odnosi na procjenu vrijednosti i uspostavljanje odnosa prema osobama, procesima ili pojavama oko nas. Poput emocija, oni nam omogućuju brzu prilagodbu na okolna zbivanja, a utječući na našu percepciju okoline i ponašanje, pomažu i da okolinu prilagodimo sebi i svojim potrebama.

Prkladnu shemu koja objašnjava funkcioniranje i važnost gledišta i vjerovanja dao je autor Aiken (2002.) (Tablica 1.).

Tablica 1.
Vrste odgovora pojedinca kao posljedica određenog gledišta

Verbalno područje	Kognitivni odgovor Izražavanje svoje procjene objekta	Emocionalni odgovor Izražavanje nejasne procjene objekta	Oslikani ponašanje Odlučivanje akcije, izražavanje namjere poduzimanja akcije ponašanja ili neponašanje objekta
Neverbalno područje	Emocijski odgovor	Fiziološki odgovor (uzbuđenje)	Varljivo ponašanje povremeno izražavanje ili neponašanje objekta

Tablica 1. implicira moguću istodobnost, a sigurnu povezanost kategorija odgovora u povodu gledišta. Verbaliziranje gledišta o nečemu ili nekome utjecat će na to kako taj objekt percipiramo, percepcija će pokrenuti emocionalni odgovor, a emocionalno stanje proizvesti će oblik ponašanja koji odgovara nastaloj emociji. Tako naša gledišta o nečemu ili nekome nisu samo naša unutarnja i privatna stanja, nego ona mijenjaju našu percepciju okoline i određuju kako ćemo se ponašati prema njezinim dijelovima.

U području darovitosti to bi značilo da gledišta okoline darovitog djeteta (vršnjaka, roditelja, učitelja, prosvjetne politike društva, aktualne društvene vrijednosti i vrijednosti određene kulture) o darovitosti i njezinu tretmanu značajno djeluju na konkretne postupke okoline i time na dostupnost poticajnih oblika rada i razvoja za darovitog učenika.

Gledišta najšireg, društvenog sustava predmet su suvremenih istraživanja gledišta o darovitosti. Kao temeljni preduvjet pozitivnosti/negativnosti gledišta o darovitosti pokazuju se neka osnovna obilježja društva kao što su usmjerenost prema egalitarizmu nasuprot elitizmu, usmjerenost na kognitivno-intelektualna postignuća nasuprot sportskim i umjetničkim postignućima, razumijevanje izvora darovitosti (darovitost kao "dar", darovitost kao naslijeđena osobina i darovitost kao rezultat intenzivnog rada i vježbe). Te različite društvene vrijednosti jasno utječu na gledišta učitelja o darovitosti i ustaljenu pedagošku praksu. Tako primjerice **egalitaristična usmjerenost društva** proizvodi indiferentnost i manju osjetljivost učitelja za darovitost u Finskoj (Hotulainen i Schoefield, 2003.; Schoefield i Hotulainen, 2004.), SAD-u (Begin i Gagne, 1994.; Bain i sur., 2007.) i Izraelu (Rosemarin, 2002.). Egalitaristična gledišta mogu proizlaziti iz različitih izvora: iz naglašavanja urođenih razlika (izraelsko društvo) ili naglašavanja snažne vlastite aktivnosti pojedinca (američko društvo). Međukulturalne usporedbe pokazuju specifičnost odnosa pojedinog društva prema darovitosti. Primjerice, njemački učitelji daju prednost kreativnosti, u Engleskoj se usmjeravaju na probleme darovitih, u Hong Kongu dominiraju visoki kriteriji te se poneko dijete rijetko uopće identificira kao darovito, a društva Finske i SAD-a su slična po gledištu da su sva djeca darovita (Tirri i sur., 2002.).

Osim egalitarizma, drugi izvor društvenog zanemarivanja darovitosti jest **promjena društvenih vrijednosti** od školskih, kognitivnih i intelektualnih oblika darovitosti prema tjelesnim, sportskim, glazbenim i socijalnim vrijednostima (Gross, 2003.). Tannenbaumovo istraživanje (1962.) i njegove replike (Cramond i Martin, 1987; Lee i sur., 2004.) ukazali su na postojanje snažnog antiintelektualističkog gledišta i usmjerenost društva prema vrijednosti sportskog talenta i tjelesne lje-

pote. Nesimpatičan je bio stereotip “štrebera” koji sjedi za knjigom i računalom, sve zna, ali obično nosi naočale, debeo je i nespretan.

Za formiranje gledišta o darovitosti važno je i **razumijevanje izvora i nastanka darovitosti**. Pogubno je gledište da se darovitost nasljeđuje te da će daroviti i sami naći svoj put, no podjednako je pogubno i pretjerano naglašavanje vanjskih utjecaja na razvitak i potreba dokazivanja samog darovitog pojedinca. Ta gledišta nalazimo u konfučijanskoj etici kineskog društva (Wu, 2005.) pa učitelji u Kini (i Hong Kongu) percipiraju darovitost izraženu samo kao odličnost i produktivnost (Zhang i Hui, 2003.), dok je tipično zapadnjačko gledište da je darovitost tek obećanje buduće odličnosti i produktivnosti.

Još će jedan element znatno utjecati na pozitivnost gledišta o darovitosti, a to je činjenica je li “gledište *de facto*” ili je “gledište u načelu” (Ichheiser, prema Boski i Rudmin, 1987.). Moguće je, i česta je pojava, da pojedinac ima pozitivno gledište o darovitosti u načelu, ali zauzima negativno gledište o darovitosti kada se mora osobno baviti darovitošću.

Novije razumijevanje gledišta pokazalo je da gledišta općenito, pa i o darovitosti, ne moraju nužno biti ni pozitivna ni negativna, nego mogu istodobno biti i jedno i drugo, što znači da su pojedinci ambivalentni u svojem odnosu prema darovitosti. Dosad se ambivalencija o darovitosti rijetko proučavala, najčešće u okviru obiteljske reakcije na identificirano darovito dijete (McMann i Oliver, 1988.).

Korelati gledišta o darovitosti

Za produktivan rad s darovitom djecom prijeko su potrebna pozitivna gledišta učitelja. Posljedice negativnih gledišta bit će odbijanje i izbjegavanje prepoznavanja i posebnog, diferenciranog rada s darovitim. Ambivalentna gledišta sadrže unutarnji sukob motiva, koji može dovesti do izbjegavanja i odbijanja prepoznavanja i bavljenja darovitošću, čak i snažnijega nego kada su posrijedi samo negativna gledišta. Zato je jako važno ispitati pozitivnost gledišta i njihove korelate, dakle okolnosti koje dovode do povećanja pozitivnosti, a smanjenja negativnosti ili ambivalentnosti gledišta.

Dosadašnji rezultati istraživanja pokazuju da pozitivna gledišta o darovitosti ovise o osobnom iskustvu u radu s darovitom djecom (Rubenzer i Twaite, 1979.; Adams i Pierce, 2003.; Tomlinson i sur., 2004.; Cramond i Martin, 1987.). Neka od tih istraživanja nisu pokazala nikakve razlike u pozitivnosti gledišta s obzirom na dužinu učiteljskog staža (Cramond i Martin, 1987.), neka pokazuju pozitivnija gledišta učitelja s manjim iskustvom (Tomlinson i sur., 2004.), a neka pak poka-

zuju pozitivnija gledišta učitelja s dužim radnim iskustvom (Begin i Gagne, 1994; Rubenzer i Twait, 1979.). Pozitivnija gledišta imaju učitelji koji su imali neposredna iskustva s darovitima (Begin i Gagne, 1994.; Solano, 1976.; Copenhaver i McIntyre, 1992.; Dettmer, 1985.; Townsend i Patrick, 1993.), no važnu ulogu ima i rod darovitog djeteta. Jasniju sliku dobivamo nakon uvođenja moderatorske varijable ugodnost/neugodnost osobnog iskustva s darovitim djecom (Kiley i Yensen, 1998.).

Pozitivna gledišta o darovitosti uvelike ovise o profesionalnoj pripremljenosti učitelja za takav rad (Bransky, 1987.; Mathews, 1981.; Williams, 2005.; McCoach i Siegle, 2005.; Nicely, 1980.), a dodatno obrazovanje za rad s darovitima povećava pozitivnost gledišta (Solano, 1976.; Morris, 1987.; Hoogeveen i sur., 2005.; Megay-Nespoli, 2001.).

Vjerojatno je da će gledišta učitelja o radu s darovitim djecom uvelike ovisiti i o njihovu općem zadovoljstvu u radu i o njihovoj predanosti pozivu kojim se bave. O tim se varijablama u dosadašnjim istraživanjima nije vodilo računa.

Nema mnogo istraživanja o korelatima koje bismo mogli smatrati posljedicama pozitivnih gledišta o darovitosti. Pokazalo se da pozitivna gledišta o darovitosti i darovitoj djeci izoštravaju percepciju darovitosti učenika, a to će povećati točnost identifikacije i smanjiti utjecaj predrasuda o rodu, poteškoćama u razvoju i socijalno-ekonomskoj pripadnosti (Rost i Hansen, 1997.; Hany, 1997.; Ziegler i sur., 1998.) te izoštriti percepciju obrazovnih potreba darovitih (Townsend i Patrick, 1993.).

Problemom učiteljskih gledišta o darovitosti u **Hrvatskoj** se bavio psiholog Ivan Koren. On je 1996. godine s pomoću ljestvice sudova SNAD-N ispitao gledišta o darovitosti i darovitim pojedincima među 342 učitelja osnovnih škola. Pokazao je uglavnom dominaciju pozitivnih gledišta, koja je najizraženija kao pozitivan odnos o ranoj identifikaciji, o društvenom organiziranju potpore razvitku darovitih učenika, kao odbacivanje stereotipa da identifikacija i poseban tretman mogu potaknuti negativne karakterne osobine te odbacivanje osobito pogubnog stereotipa da se daroviti mogu sami snaći i bez društvene pomoći. U našoj primjeni Korenove Ljestvice sudova SNAD-N u 2008. godini na uzorku učitelja Varaždinske županije dobili smo gotovo identične rezultate (Posavec, 2008.).

Problem i cilj istraživanja

Vodeći se dobivenim spoznajama o učiteljskim gledištima o darovitosti i o važnosti pozitivnosti tih gledišta za uspješan rad učitelja u tome području, planirali

smo istražiti gledišta o darovitosti među učiteljima Varaždinske županije. Osnovni problem istraživanja je utvrditi jesu li među učiteljima Varaždinske županije dominantna pozitivna, negativna ili ambivalentna gledišta o darovitosti i radu s darovitima te koje su osobine učitelja povezane s pozitivnosti, negativnosti ili ambivalentnosti tih gledišta.

Hipoteze

Ako se sažmu dosadašnji rezultati istraživanja o gledištima učitelja o darovitosti djece općenito te o njihovim gledištima o vlastitom radu s darovitim učenicima, mogu se postaviti tri skupine hipoteza:

1. očekuje se da će **pozitivnija gledišta i o darovitosti** i o radu s darovitim učenicima imati učitelji određenih osobina (učitelji s više iskustva, u gradskim školama, u nižim razredima, oni koji su već radili s darovitimima, oni čija su iskustva s darovitim učenicima bila ugodna i oni koji se smatraju dostatno osposobljenima za rad s darovitimima);

2. očekuje se da će se učitelji međusobno razlikovati prema stupnju **ambivalentnosti gledišta o darovitosti**.

Očekujemo da će ambivalentnost gledišta o darovitosti biti povezana sa svim onim osobnim varijablama za koje smo pretpostavili da su povezane s manjom pozitivnosti gledišta o darovitosti, a očekujemo da će ta veza biti i jača u slučaju ambivalentnosti;

3. očekuje se da će i pozitivnost gledišta o darovitosti, ali i ambivalentnost tih gledišta biti povezana s **odnosom učitelja prema radu koji obavljaju**. Dva najvažnija pokazatelja toga odnosa su zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu. Iako u dosadašnjim istraživanjima učiteljskih gledišta o darovitosti te varijable nisu bile obuhvaćene, smatramo da je njihova uloga u određivanju pozitivnosti i ambivalentnosti gledišta o darovitosti dvostruka. S jedne strane se može očekivati da će i pozitivnost i ambivalentnost gledišta o darovitosti biti izravno povezane sa stupnjem zaokupljenosti radom i zadovoljstva u radu, tj. odnos prema radu imat će ulogu nezavisnih varijablâ. S druge strane se očekuje da će zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu imati ulogu varijablâ moderatora, tj. da će ili smanjiti ili povećati važnost “utjecaja” svih ispitivanih nezavisnih varijablâ.

Metodologija istraživanja

Sudionici

Ispitivanje je provedeno na ukupno dvjesto četrdeset jednom učitelju (57,1% od ukupnog broja) iz 9 osnovnih škola s područja Varaždinske županije. S obzirom na mjesto rada 48,5% ispitanika radi u gradskim, a 51,5% u seoskim školama. Njih 44,0% završilo je razrednu nastavu, 15,4% ispitanika su učitelji odgojnih znanosti, 21,2% učitelji su iz područja humanističkih ili tehničkih znanosti i 19,5% su učitelji iz područja prirodnih znanosti. Pedagošku akademiju (dvogodišnju) završilo je 54,8% ispitanika, visoku učiteljsku školu (četverogodišnju) završilo je 20,3% ispitanika, a učiteljski fakultet završilo je 24,9% ispitanika.

Prosječna dužina učiteljskog radnog staža je $M = 17,1$, $SD = 11,57$ (ukupni raspon od 1 do 43 godine). Većina ispitanika provela je radni staž ili u nižim (43,2%) ili u višim razredima (50,6%).

Varijable i instrumenti

Nezavisne varijable

Među nezavisne varijable, za koje se pretpostavlja da su povezane s pozitivnošću gledišta učitelja, uvrstili smo demografske varijable i učiteljsko iskustvo (koje smo zajednički nazvali osobine učitelja) i odnos prema učiteljskom poslu.

1. Mjesto rada: selo ili grad (grad Varaždin — oko 50.000 stanovnika), selo (manje od 5.000 stanovnika).

2. Struka (završeni smjer): 1. razredna nastava, 2. odgojne znanosti (tjelesna, zdravstvena, likovna, glazbena kultura, vjeronauk), 3. prirodne znanosti (matematika, fizika, kemija, biologija, zemljopis).

3. Vrsta obrazovanja (ustanova obrazovanja): 1. pedagoška akademija, 2. visoka učiteljska škola, 3. učiteljski fakultet.

4. Dužina radnog staža u sustavu školstva: 1. do 10 godina staža, 2. 11—20 godina staža i 3. 21 i više godina staža.

5. Niži/viši razredi : 1. rad u nižim razredima, 2. rad u višim razredima

6. Iskustvo rada s darovitim učenicima: (jesu li imali u svojem razredu učenike koje bismo mogli smatrati darovitima): 1. da, 2. katkada, 3. nikada ili rijetko.

7. Uгода iskustva rada s darovitima: jesu li iskustva s darovitim učenicima bila pozitivna ili negativna: 1. pozitivna, 2. donekle pozitivna, 3. niti pozitivna niti negativna.

8. Percepcija vlastite osposobljenosti za rad s darovitim učenicima: 1. osposobljen/osposobljena, 2. nisam osposobljen/osposobljena, 3. ne znam.

9. Zadovoljstvo u radu mjeri se Ljestvicom zadovoljstva u radu (Hackman i Oldham, 1975.). Instrument sadrži četrnaest tvrdnja s ljestvicom od pet stupnjeva slaganja (od 1 — nikako nisam zadovoljan do 5 — potpuno sam zadovoljan). Primjer čestice: Koliko ste zadovoljni osjećajem smislenosti (svrhovitosti) posla koji obavljate? Teoretski raspon rezultata iznosi 14—70. Koeficijent pouzdanosti ljestvice, Cronbachov alfa, iznosi 0.85.

10. Zaokupljenost radom (koliku važnost ima posao u životu ispitanika) mjeri se Ljestvicom zaokupljenosti radom, Lodhal, 1976. Ljestvica se sastoji od šest tvrdnja s ponuđenih pet stupnjeva slaganja s tvrdnjama (od 1 — nikako nije točna do 5 — potpuno je točna). Primjer čestice: Osobno mi je jako stalo do posla koji obavljam u školi. Teoretski raspon rezultata iznosi 6—30. Koeficijent pouzdanosti ljestvice, Cronbachov alfa, iznosi 0.81.

Zavisne varijable

Iako u svojoj analizi ne možemo zaključivati o uzročno-posljedičnom odnosu jer su sve analize utemeljene na mjerama povezanosti varijablâ, ipak možemo smatrati vjerojatnijim da su u ovome slučaju osobine učitelja uzrok njihovih gledišta, a ne obratno, pa stoga smatramo da gledišta učitelja o darovitosti možemo uvjetno smatrati zavisnim varijablama. U ovome istraživanju definirane su tri zavisne varijable: pozitivno gledište o darovitosti i darovitim učenicima, negativno gledište o darovitosti i darovitim učenicima i ambivalentno gledište o darovitosti i darovitim učenicima. Zasebno smo mjerili gledišta na ljestvici negativnosti i zasebno na ljestvici pozitivnosti zbog prethodno objašnjene pretpostavke da pojedinac može istodobno imati i negativno i pozitivno gledište o objektu, što prijašnja ispitivanja učiteljskih gledišta nisu uzimala u obzir, već su određivala veću ili manju pozitivnost gledišta.

1. Pozitivno gledište o darovitosti i darovitim učenicima mjeri se Ljestvicom pozitivnih stavova o darovitosti (Čudina-Obradović, 2005., u: Tvorčić, 2005.). Ljestvica sadrži deset tvrdnja s pet stupnjeva slaganja (od 1 — nimalo se ne slažem do 5 — potpuno se slažem). Primjer čestice: Darovitima se mora pomoći da ostvare svoje potencijale. Teoretski raspon rezultata iznosi 10—50. Cronbachov alfa iznosi 0,85.

2. Negativno gledište o darovitosti i darovitim učenicima mjeri se Ljestvicom negativnih stavova o darovitosti (Čudina-Obradović, 2005., u: Tvorčić, 2005.).

Ljestvica sadrži šest tvrdnja s pet stupnjeva slaganja (od 1 — nimalo se ne slažem do 5 — potpuno se slažem). Primjer čestice: Izdvajanje darovitih u posebne skupine ili posebne programe nije pravedno prema ostaloj djeci. Teoretski raspon rezultata iznosi 6—30. Cronbachov alfa iznosi 0,85.

3. Ambivalentno gledište određeno je s pomoću zajedničkog rezultata u Ljestvici pozitivnih stavova o darovitosti i Ljestvici negativnih stavova o darovitosti jer se on definira kao istodobno pozitivno i negativno gledište. Primijenili smo formulu $ambivalentnost = \frac{|pozitivno\ gledište + negativno\ gledište| + (pozitivno\ gledište + negativno\ gledište)}{2}$ (Willson i sur., 2003.).

Varijable moderatora

Varijable zadovoljstvo u radu i zaokupljenost radom u prvom dijelu analize tretiramo kao nezavisne, jer nas zanima razlikuju li se u pozitivnosti gledišta skupine koje su različito zadovoljne u poslu ili skupine koje su različito zaokupljene radom. U drugom dijelu analize te varijable također tretiramo kao nezavisne, jer nas zanima u kolikom su stupnju povezane s pozitivnosti i ambivalentnosti gledišta o darovitosti. U trećem dijelu analize tretiramo zadovoljstvo u radu i zaokupljenost radom kao varijable moderatore, jer nas zanima povećavaju li one ili smanjuju pozitivnost i ambivalentnost gledišta kada se u analizu uzmu zajedno s nezavisnim varijablama.

Postupak

Ispitanici su tijekom studenoga 2007. godine podvrgnuti jednokratnom ispitivanju upitnikom koji sadrži motivacijski uvod uz naglašavanje povjerljivosti podataka. Nakon uvoda slijede pitanja o demografskim osobinama ispitanika te skale sudova o gledištima o darovitosti, o radu i zaokupljenosti radom. Anketiranje je bilo anonimno: ispitanici su na sjednicama Učiteljskog vijeća izravno u omotnicama dobili upitnike koje su ispunili kod kuće i predali u priloženim omotnicama u tajništvo svoje škole tijekom sljedećeg tjedna.

Rezultati

Nakon iznošenja deskriptivne statistike iznijet ćemo dobivene rezultate zasebno za svaku postavljenu hipotezu.

Deskriptivna statistika

Tablica 2.
Pozitivnost/negativnost gledišta o darovitosti i darovitim učenicima

	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Pozitivnost stava prema darovitosti	241	3,40	5,00	4,2564	,40442
Negativnost stava prema darovitosti	241	1,00	4,17	2,5455	,67158

Rezultati pokazuju izrazitu pozitivnost gledišta o darovitosti u ispitanom uzorku učitelja. Budući da prosječan rezultat na Ljestvici pozitivnih stavova prelazi 4, možemo reći da sudionici imaju pozitivna gledišta o darovitim (Tablica 2.). Nasuprot tome, prosječno slaganje s česticama Ljestvice negativnih stavova vrlo je nisko (2,5 od mogućeg maksimuma 5). Zbog toga ćemo u daljnjoj obradi primijeniti Ljestvicu pozitivnih stavova, a Ljestvicu negativnih stavova primijenit ćemo samo u analizi ambivalencije, gdje je ona potrebna.

Tablica 3.
Raspodjela rezultata u nezavisnim varijablama

	Učestalost	Postotak	Validni postotak	Kumulirani postotak
<i>Jeste li imali u svojoj razrednoj učionici koje ikada mogli označiti darovitim?</i>				
Da (svake ili skoro svake godine)	60	27,4	27,4	27,4
Ponekad	177	78,8	78,8	94,9
Nikad ili rijetko	38	15,8	15,8	100,0
Ukupno	241	100,0	100,0	
<i>Jesu li vaše iskustvo s darovitim učenicima u razrednoj učionici bilo pozitivno ili negativno?</i>				
Pozitivno	119	49,4	49,4	49,4
Izvanje pozitivno	108	43,6	43,6	92,9
Ni pozitivno ni negativno	17	7,0	7,0	100,0
Ukupno	241	100,0	100,0	
<i>Smatrate li se darovitim učenicima na razrednoj učionici u razrednoj učionici ili negdje drugdje?</i>				
Da	123	51,0	51,0	51,0
Ne	91	37,2	37,2	72,2
Nemam	67	27,8	27,8	100,0
Ukupno	241	100,0	100,0	

Tablica 4.
Zaokupljenost radom u nastavi

	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Zaokupljenost radom u školi	241	1,67	5,00	3,6646	,62629

Tablica 5.
Zadovoljstvo u radu

	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Zadovoljstvo u radu	241	2,43	4,79	3,5963	,49196

Tablica 6.
Korelacije između nezavisnih i zavisnih varijabla

		Pozitivan stav prema darovitosti	Ambivalentan stav prema darovitosti
Mjesto rada (selo/grad)	Pearson r	,076	,051
Niši/viši razredi	Pearson r	,022	-,025
Iskustvo rada s darovitim	Pearson r	,017	,012
Ugoda iskustva s darovitim	Pearson r	,284**	,325**
Percepcija osposobljenosti za rad s darovitim	Pearson r	,058	,120
Zaokupljenost radom u školi	Pearson r	,443**	,312**
Zadovoljstvo u radu	Pearson r	,151*	,103

* $P < 0,05$, ** $P < 0,01$

Pozitivnost gledišta učitelja o darovitosti u odnosu na osobine učitelja

Razlike u pozitivnosti gledišta o darovitosti među učiteljima različitih osobina

Prema **prvoj hipotezi** istraživanja predviđali smo da će se u pozitivnosti gledišta o darovitosti razlikovati učitelji različitih osobina i različitoga odnosa prema učiteljskom poslu. Značajnost razlika u pozitivnosti gledišta određivali smo sukladno naravi podataka, t-testom ili s pomoću analize varijance. Rezultati provedenih analiza za svaku “nezavisnu” varijablu prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7.

Sažetak značajnosti razlika u pozitivnosti gledišta među skupinama koje se razlikuju u ispitanim osobinama (varijablama)

Varijabla (osobina)	N	Značajnost razlika u pozitivnosti gledišta
Mjesto rada (puno/privatno)	241	F= 0,95 p= 0,33
Struka (završen srednji)	211	F= 1,43 p= 0,23
Vrsta obrazovanja (ustanova obrazovanja)	211	F= 0,81 p= 0,37
Dužina staža	211	F= 9,78 p= 0,01
Niši/viši razredi	226	F= 0,26 p= 0,61
Iskustvo rada s darovitim	211	F= 1,08 p= 0,30
Ugoda iskustva rada s darovitim	211	F= 11,07 p= 0,00
Percepcija sposobnosti za rad s darovitim	211	F= 1,31 p= 0,26
Zadovoljstvo u radu	211	F= 2,40 p= 0,12
Zaokupljenost radom	211	F= 6,14 p= 0,02

Razlike u pozitivnosti gledišta između skupina učitelja koji imaju navedene različite osobine pokazuju da samo četiri varijable diskriminiraju ispitanike prema pozitivnosti gledišta. To su dužina staža, ugoda iskustva rada s darovitim, zadovoljstvo u radu i zaokupljenost radom. Nijedna druga varijabla nije se pokazala važnim diskriminatorom između učitelja više ili manje pozitivnih gledišta.

Povezanost pozitivnosti gledišta o darovitosti s osobinama učitelja

Da bismo ispitili koliko su promatrane osobine učitelja povezane s pozitivnosti njihovih gledišta o darovitosti i koliko ukupno varijabiliteta tih gledišta objašnjavamo primijenjenim skupom prediktora, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu u kojoj su navedene varijable bile prediktori, a pozitivno gledište o darovitim učenicima kriterijska varijabla. U hijerarhijsku regresijsku analizu prediktore smo unosili u blokovima. Prvim blokom u analizu smo unijeli varijable koje smo nazvali osobine učitelja. Tako ćemo za svaku od njih provjeriti koliki im je doprinos varijanci pozitivnosti gledišta. U drugom bloku unijeli smo varijable

koje smo nazvali odnosom prema radu. Tako ćemo moći provjeriti pretpostavljeni medijski utjecaj tih dviju varijabla. Naime, ako zaokupljenost radom i zadovoljstvo radom posreduju vezu varijablâ prvog koraka i pozitivnog gledišta o darovitima, značajni prediktori bi trebali izgubiti na značajnosti nakon uvođenja tih dviju varijabla. Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani su u Tablici 8.

Tablica 8.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za **prediktor pozitivnost gledišta o darovitosti**

	Standardizirani regresijski koeficijenti	
	Korak 1	Korak 2
Mjesto rada (selo/grad)	,013	,034
NIZVIŠI razredi	,040	,095
Iskustvo rada s darovitima	,115	,079
Percepcija osposobljenosti za rad s darovitima	,041	-,005
Ugoda iskustva rada s darovitima	,331**	,284**
Zaokupljenost radom u školi		,406**
Zadovoljstvo u radu		,028
R	,325**	,519**
R ² _{corr}	,085**	,246**
Promjena R ²	,085**	,161**

*p<.05; **p<.01

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su da smo osobinama učitelja, posebice varijablom ugone iskustva s darovitima, objasnili 8,5% varijance pozitivnog gledišta o darovitosti ($p < .01$). Uvođenjem varijablâ zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu objasnili smo dodatnih 16,1% varijance ($p < .01$). Multipla korelacija cijelog skupa prediktora sa zadovoljstvom u radu iznosi 0,52 i upućuje na visoku povezanost. Ukupno smo cijelim skupom prediktora objasnili 24,6% varijabiliteta pozitivnog gledišta o darovitosti (Tablica 8.).

U prvom koraku statistički značajnim prediktorom se pokazala pozitivnost prethodnih iskustava s darovitima: učitelji koji su imali ugodna iskustva u radu s darovitim djecom imaju pozitivnije gledište o darovitima. Kada smo u jednadžbu uveli zaokupljenost radom u školi i zadovoljstvo u radu, od tih dviju varijabla samo se zaokupljenost radom pokazala statistički značajnim prediktorom. Veza između zaokupljenosti i pozitivnog gledišta o darovitima nije posredovala vezu između pozitivnih iskustava s darovitima i pozitivnih gledišta o njima.

Ambivalentnost gledišta učitelja o darovitosti u odnosu na osobine učitelja

Vodeći računa o naravi darovitosti, o osobinama darovitih pojedinaca koje za okolinu mogu biti privlačne, ali i odbojne, o naravi nastavnog procesa i njegovim ograničenjima, pretpostavili smo da je moguće da će isti pojedinci/učitelji imati istodobno pozitivno i negativno gledište o darovitosti i darovitima. Takvo se ambivalentno gledište ne može uočiti ispitivanjem pozitivnosti gledišta kao kontinuuma od pozitivnosti do negativnosti. Budući da ambivalentnost stavlja pojedinca u neugodno psihičko stanje dvojnosti i unutarnjeg sukoba, moguće je da ona čak štetnije djeluje na pojedinčev odnos prema nekoj pojavi, u ovome slučaju prema darovitosti, nego negativna gledišta. Zato smo smatrali da neovisno o pozitivnosti gledišta valja zasebno analizirati ambivalentnost gledišta o darovitosti u odnosu na različite osobine učitelja.

Po uzoru na istraživanja međunaraštajnih odnosa u kojima je prvi put definirana i mjerena ambivalentnost gledišta (Willson i sur., 2003.) definirali smo i izmjerili stupanj ambivalentnosti prema darovitosti za svakog ispitanika, i to uzevši u obzir njegov rezultat i u Ljestvici pozitivnih stavova o darovitosti i u Ljestvici negativnih stavova o darovitosti. Rezultat ambivalentnosti za svakog je ispitanika određen prema formuli:

$$\text{ambivalentnost} = \frac{|\text{pozitivno gledište} - \text{negativno gledište}| + (\text{pozitivno gledište} + \text{negativno gledište})}{2}$$

Takvim će izračunom najveću ambivalentnost osjećati pojedinci koji imaju najpozitivnija gledišta o darovitosti. Zbog toga će odnos o darovitosti biti najugroženiji upravo kod onih pojedinaca koji bi bili najkorisniji u poučavanju darovitih pa smatramo da je važnije ispitati “utjecaj” ambivalencije nego same pozitivnosti gledišta. U Tablici 9. prikazani su statistički parametri ambivalencije o darovitosti koji su dobiveni na našem uzorku učitelja.

Tablica 9.
Statistički parametri za varijablu ambivalencija gledišta o darovitosti

	N	Minimum	Maksimum	M	SD
Ambivalencija	241	3,58	7,00	5,1237	,73262

Utvrđena ambivalencija se kreće između 3,58 i 7,00, uz prosječnu vrijednost 5,12 (Tablica 9.). Veći rezultat pritom upućuje na veću ambivalentnost.

U daljnjoj raščlambi rezultata navest ćemo analizu ambivalentnosti najprije utvrđivanjem razlika u ambivalentnosti među učiteljima različitih osobina, a zatim ćemo tražiti povezanost ambivalentnosti s osobinama učitelja, kao što smo učinili za pozitivnost gledišta.

Razlike u ambivalentnosti gledišta o darovitosti među učiteljima različitih osobina

Prema **drugoj hipotezi** očekivali smo da će se učitelji međusobno razlikovati u stupnju ambivalentnosti koju osjećaju prema darovitosti, i to s obzirom na svoje osobine. U Tablici 10. iznosimo sažetak te analize.

Tablica 10.

Sažetak značajnosti razlika u ambivalentnosti gledišta među skupinama učitelja koji se razlikuju prema ispitanim osobinama (varijablama)

Varijabla (osobina)	N	Značajnost razlika u stupnju ambivalentnosti
Mjesto rada (selo/grad)	241	$t = 0,79$ $p > .05$
Stolika (završeni snijec)	241	$F = 1,82$ $p > .05$
Vrsta obrazovanja (ustanova obrazovanja)	241	$F = 1,05$ $p > .05$
Dužina staža	241	$F = 4,25$ $p < .05$
Niti/vrili razredi	206	$t = 0,95$ $p > .05$
Iskustvo rada s darovitima	241	$F = 0,12$ $p > .05$
Ugoda iskustva rada s darovitima	241	$F = 14,17$ $p < .01$
Percepcija sposobljenosti za rad s darovitima	241	$F = 1,75$ $p > .05$
Zadovoljstvo u radu	241	$t = -1,63$ $p > .05$
Zaokupljenost radom	241	$t = -3,65$ $p < .01$

Dobivene su statistički značajne razlike u ambivalentnosti gledišta među skupinama ispitanika s obzirom na varijable dužina staža, ugoda iskustva rada s darovitima i zaokupljenost radom (Tablica 10.).

Povezanost ambivalentnosti gledišta o darovitosti s osobinama učitelja

Analogno analizi provedenoj na podacima o pozitivnosti gledišta, željeli smo provjeriti koliko je ambivalentnost gledišta povezana s osobinama učitelja te koliki postotak varijance ambivalentnosti određuju osobine učitelja. Da bismo dobili odgovor na ta pitanja, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu na isti način kao u analizi u kojoj je kriterij bio pozitivnost gledišta.

Rezultati te hijerarhijske regresijske analize prikazani su u Tablici 11.

Tablica 11.
Rezultati hijerarhijske regresijske analize za **prediktor ambivalentnost gledišta o darovitosti**

	Standardizirani regresijski koeficijenti	
	Korak 1	Korak 2
Mjesto rada (selo/grad)	.061	.075
Niži/viši razredi	.016	.090
Iskustvo rada s darovitima	.106	.085
Percepcija usposobljenosti za rad darovitima	.067	.036
Ugoda iskustva s darovitima	-.363**	-.393**
Zaokupljenost radom u školi		.265**
Zadovoljstvo radom		.002
R	.367**	.450**
R ² _{cor}	.115**	.176**
Promjena R ²	.115**	.061**

* $p < .05$; ** $p < .01$.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su da uvođenjem varijabla koje se odnose na radno iskustvo i iskustvo s darovitima objašnjavamo 11,5% varijance ambivalentnosti gledišta o darovitima (Tablica 11.). Od prediktora uvedenih u prvom koraku samo se dotadašnji doživljaj ugone u radu s darovitima

pokazao značajnim prediktorom. Ista varijabla ostala je statistički značajan prediktor i u drugom koraku u kojemu smo uveli zaokupljenost radom i zadovoljstvo radom. Drugim blokom objasnili smo dodatnih 6,1% varijance, pri čemu je samo zaokupljenost radom bila statistički značajan prediktor.

Važno je istaknuti da je povezanost ugodnih iskustava s ambivalencijom negativna ($-0,33$), što znači da će ugodna iskustva smanjiti ambivalenciju, a neugodna će je povećati. Budući da je ambivalencija neugodan doživljaj koji će dovesti do izbjegavanja rada s darovitima, to je značajan rezultat istraživanja koji ima neposrednu važnost za praksu.

Rasprava

U **prvoj su hipotezi** iznesena očekivanja da će se učitelji razlikovati u **pozitivnosti gledišta** o darovitosti sukladno svojim osobinama te da će osobitu važnost u tome imati njihova percepcija vlastite osposobljenosti za rad s darovitima, posebice ugodna/neugodna njihovih prijašnjih iskustava u radu s darovitima. Tu smo hipotezu provjeravali najprije tražeći značajnosti razlika među pripadnicima skupina koje su određene u skladu s definiranim demografskim varijablama i varijablama osobina, i to t-testom i jednosmjernom analizom varijance.

Sažetak rezultata tih analiza (Tablica 7.) pokazuje da samo četiri varijable diskriminiraju ispitanike prema pozitivnosti gledišta o darovitosti. To su ponajprije varijabla **ugoda iskustva rada s darovitima** ($F = 11,07$, $p < .00$), zatim **dužina staža u učiteljskom poslu** ($F = 9,78$, $p < .01$), **zaokupljenost radom** ($t = 6,14$, $p < .01$) i **zadovoljstvo u radu** ($t = 2,40$, $p < .05$). Prema tome, naši rezultati pokazuju da će pozitivnija gledišta imati pojedinci koji su imali ugodna iskustva s darovitima, oni koji su više zaokupljeni radom i zadovoljniji u radu te učitelji s dužim radnim iskustvom. To je u skladu s dobivenim rezultatima da pozitivnost gledišta o darovitosti znatno varira sukladno ugodi iskustva koje su učitelji imali s darovitima tijekom svojega radnog staža i dužini staža.

Iako smo očekivali da će pozitivnost gledišta biti povezana s time jesu li učitelji uopće imali iskustva s darovitima, ta se varijabla nije pokazala značajnom ($F = 1,08$, $p > .05$), nego je bila važna samo narav toga iskustva: je li ono bilo pozitivno/ugodno ili nije (Kiley i Yensen, 1998.). Taj podatak vjerojatno objašnjava i nesklad u rezultatima istraživanja koji katkada govore o važnosti dužine radnog staža (učitelji početnici nasuprot iskusnim učiteljima) (Tomlinson i sur., 2004; Rubenzer i Twait, 1979.) ili o njezinoj nevažnosti (Cramond i Martin, 1987.). Naši rezultati slažu se u važnosti i u smjeru utjecaja varijable **dužina učiteljskog**

staža s rezultatima onih istraživanja čiji su autori pokazali da je s pozitivnosti gledišta više povezan duži staž (Rubenzer i Twait, 1979.). Što učitelji imaju više radnog staža u sustavu školstva, pozitivnije je i njihovo gledište o darovitima ($F = 9.78, p < .01$).

Teže je objasniti neslaganje rezultata ove studije s onim rezultatima koji govore o velikoj važnosti **percepcije osposobljenosti za rad s darovitima**. Ta varijabla u ovome istraživanju nije povezana s pozitivnosti gledišta. Rezultati našega istraživanja nisu u skladu s istraživanjima kojima je utvrđen velik utjecaj te varijable na razvitak pozitivnih gledišta o darovitosti (McCoach i Siegle, 2005.; Williams, 2005.; Nicely, 1980.; Solano, 1976.; Morris, 1987.; Hoogeveen i sur., 2005.). To bi se moglo tumačiti na dva načina. Budući da samo 16% učitelja u uzorku nije u svojem dosadašnjem radu imalo doticaja s darovitima (Tablica 3.), većina ih bila je prisiljena raditi s darovitima bilo služeći se svojim općim učiteljskim znanjem, bilo uz pomoć vlastitog dodatnog obrazovanja. Druga je mogućnost da su učitelji s darovitima postizali veći uspjeh nego s prosječnim učenicima pa nisu ni primjećivali da im nedostaju specifična znanja iz područja darovitosti. Također, rezultati našega istraživanja nisu usporedivi sa spomenutim prijašnjim istraživanjima jer je većina tih autora ispitala pozitivnost gledišta o darovitosti prije i nakon “intervencije” te su ustanovili povećanje pozitivnosti gledišta nakon što su učitelji prošli specifičnu edukaciju iz rada s darovitima (Solano, 1976.; Morris, 1987.; Hoogeveen i sur., 2005.; Megay-Nespoli, 2001.).

Rezultati koji pokazuju da su **zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu** povezani s pozitivnosti gledišta o darovitosti ne mogu se usporediti s prijašnjim rezultatima istraživanja. Ni u jednom radu koji se bavi gledištima o darovitosti autori nisu uzeli u obzir te varijable. U ovome se istraživanju pokazala značajna uloga obiju tih varijabla u određenju pozitivnosti gledišta o darovitosti. Testiranje značajnosti t-testom za nezavisne uzorke pokazalo je da učitelji koji su zadovoljniji radom imaju značajno pozitivnije gledište o darovitima, čime smo potvrdili svoju pretpostavku ($t = 6,14, p < .01$). Također, usporedba aritmetičkih sredina t-testom za nezavisne uzorke pokazala je ispravnom našu pretpostavku da učitelji zaokupljeniji radom imaju značajno pozitivnije gledište o darovitim učenicima ($t = 2,40, p < .05$).

U **drugoj hipotezi** smo pretpostavili da sama pozitivnost gledišta neće odraziti pravi odnos učitelja prema darovitosti jer zbog moguće ambivalentnosti te istodobnog pozitivnog i negativnog gledišta učitelji mogu osjećati unutarnji sukob koji će ih tjerati na izbjegavanje rada s darovitima. Zato smo smatrali da je za praksu važnije odrediti postoji li ambivalencija i koje su osobne varijable s njom

povezane te spriječiti njezin nastanak. Prema tvrdnjama druge hipoteze pretpostavljeno je da će se učitelji razlikovati i u ambivalentnosti gledišta o darovitosti budući da će, vjerojatno, učitelji koji imaju najpozitivnija gledišta o darovitosti i darovitim učenicima naj snažnije osjećati privlačnost, ali i odbojnost prema tome radu zbog rizika i poteškoća rada s tim učenicima. Utvrđena ambivalencija u našem istraživanju kreće se između 3,58 i 7,00, uz prosječnu vrijednost 5,12, s time da veći rezultat upućuje na veću ambivalentnost.

I drugu smo hipotezu provjeravali najprije tražeći značajnosti razlika među pripadnicima skupina koje su određene u skladu s definiranim osobinama učitelja, i to t-testom i jednosmjernom analizom varijance, a zatim smo postupkom hijerarhijske regresije tražili povezanost između osobina učitelja i njihova ambivalentnog gledišta o darovitosti.

Sažetak rezultata analiza značajnosti razlika među pripadnicima skupina (Tablica 10.) pokazuje da samo tri varijable diskriminiraju ispitanike prema većoj ili manjoj ambivalentnosti. To su varijable **ugoda iskustva s darovitima** ($F = 14,17$, $p < .01$), **zaokupljenost radom** ($t = 3,65$, $p < .01$) i **dužina staža** ($F = 4,28$, $p < .05$). Učitelji koji imaju pozitivna iskustva s darovitimama ujedno imaju statistički značajno ambivalentnija gledišta o njima. Također značajno veću ambivalenciju izražavaju učitelji s dužim radnim stažom i oni koji iskazuju veću zaokupljenost radom. Za razliku od analize pozitivnosti gledišta, u slučaju ambivalentnosti gledišta nije se pokazala značajnom varijabla **zadovoljstvo u radu** (Tablica 10.).

Prema **trećoj hipotezi** očekuje se da će pozitivnost, ali i ambivalentnost gledišta o darovitosti biti povezana sa zaokupljenosti radom i zadovoljstvom u radu te da će te dvije varijable, zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu, moderirati, odnosno izbrisati ili pojačati utjecaj ostalih varijabla prediktora na kriterijske varijable. Odgovor na postavljena pitanja u trećoj hipotezi potražili smo provedši hijerarhijsku regresijsku analizu za svaku od dviju kriterijskih varijabla.

Kako je utvrđeno, rezultati hijerarhijske regresijske analize ukazali su na povezanost **ugode prethodnih iskustava s darovitima** i kriterijske varijable **pozitivnost gledišta o darovitosti**: učitelji koji su imali ugodna iskustva s darovitimama imaju pozitivnije gledište o darovitimama. Kada su u jednadžbu u drugom koraku uvedene varijable zaokupljenost radom u školi i zadovoljstvo u radu, od tih dviju varijabla samo se **zaokupljenost radom** pokazala statistički značajnim prediktorom. On je donekle smanjio važnost prediktora iz prvog koraka, varijable ugoda iskustva s darovitimama, i ta je promjena statistički značajna na razini $p < .01$ (Tablica 8.). To bi značilo da pojedinci zaokupljeniji radom pridaju manju važnost ugodi prijašnjih iskustava s darovitimama pri formiranju pozitivnih gledišta o darovitosti.

Osobito značajan rezultat provedene analize jest činjenica da postotak objašnjene varijance pozitivnosti gledišta o darovitosti iznosi $R^2 = 0,246$ (Tablica 8.). To znači da četvrtina varijance pozitivnosti gledišta o darovitosti ovisi o učiteljevoj zaokupljenosti radom i ugodi iskustva rada s darovitima.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu **ambivalentnost gledišta o darovitosti** pokazali su da je statistički značajan prediktor za ambivalentnost gledišta također **ugoda iskustva s darovitima**. Kada su u drugom koraku u analizu uvedena dva nova prediktora, **zaokupljenost radom i zadovoljstvo u radu**, povećala se ukupno objašnjena varijanca i povećanje je statistički značajno (Tablica 11.). Međutim, objašnjena varijanca varijable ambivalentnost gledišta o darovitosti mnogo je manja ($R^2 = 0,176$, tj. 18% varijance) nego u slučaju pozitivnosti gledišta o darovitosti. To znači da na ambivalentnost gledišta o darovitosti djeluju mnogi čimbenici koje nismo obuhvatili istraživanjem. Drugim riječima, 82% varijance je ostalo neobjašnjeno pa ako želimo smanjiti ambivalentnost gledišta učitelja o darovitosti, moramo provesti novo istraživanje i u analizu uvesti mnogo više čimbenika koji bi mogli uvjetovati ambivalentnost.

Ograničenja istraživanja

U istraživanju nismo dobili rasprostranjenost negativnih gledišta o darovitosti, kao što je dobiveno u nekoliko istraživanja u svijetu (Tannenbaum, 1962.; Cramond i Martin, 1987.; Lee i sur., 2004.). Dapače, Ljestvicu negativnih stavova o darovitosti nismo mogli ni primijeniti osim za određivanje bodova ambivalentnosti jer su rezultati razvrstani oko najnižih vrijednosti pristajanja (Tablica 2.). Lako je moguće da je ta razlika između našega i prijašnjih istraživanja posljedica transparentnosti naše metodologije. Dok su se tri navedena istraživanja poslužila metodologijom kojom se postiglo da ispitanici ne mogu uočiti koji njihovi odgovori upućuju na negativna gledišta o darovitosti, čestice u našim ljestvicama jasno traže od ispitanika da iskažu svoja negativna gledišta. Moguće je i vjerojatno da su ispitanici sustegnuli pristajanje uz negativna gledišta jer znaju da to nije društveno poželjno, pa ni humano u najširem smislu. Iako bismo očekivali da ćemo taj učinak suzbiti anonimnosti postupka, moguće je da učitelji nisu mogli nadvladati konformizam ili priznati sami sebi da imaju i negativnih gledišta o učenicima koji bi trebali biti predmet divljenja, poticanja i posebne skrbi. To nam je onemogućilo zasebnu analizu negativnosti gledišta i smanjilo varijabilitet varijablâ pa stoga vjerojatno smanjilo i veličinu učinka u analizama varijance i hijerarhijske regresije. Ne smijemo smetnuti s uma ni činjenicu da “najmanje pozitivno gledište” nije

isto što i “negativno gledište” pa su zbog toga naši zaključci o utjecajima na pozitivnost gledišta manje jasni nego što bi bili da smo imali cijeli raspon pozitivnosti i negativnosti.

Za ispitivanje mišljenja o društveno istaknutim i pozitivnim vrijednostima kao što je skrb za darovite bila bi prikladnija drukčija metodologija umjesto ove koja se najčešće primjenjuje, a to su transparentne skale sudova. Čini se da bi metoda koju su primijenili Tannenbaum i njegovi sljedbenici (1962., 1987., 2004.) određivanjem sviđanja unaprijed definiranih likova, ili pak primjena Bogardusove ljestvice socijalne udaljenosti jasnije omogućila izražavanje negativnih gledišta o darovitosti. Ta metoda dala je dobre rezultate u ispitivanju prihvaćenosti darovite djece među vršnjacima (Maddux i sur., 1982.), prihvaćenosti djece s poteškoćama među budućim učiteljima, učiteljima i psiholozima (Hammond i sur., 1997.; Leyser i Abrams, 1982.; Tolor i Geller, 1987.) te prihvaćenosti pripadnika manjina među budućim učiteljima (Law i Lane, 1987.).

Drugo ograničenje, na koje nas upozoravaju neka istraživanja, osobito ono koje je provela autorica Solano (1976.), jest da nismo istraživali gledišta zasebno o darovitim djevojčicama, a zasebno o darovitim dječacima. Iz prijašnjih istraživanja proizlazi da se ta gledišta znatno razlikuju, osobito ako ih se poveže s područjem darovitosti — matematičkim ili verbalnim.

Mogućnost primjene rezultata u praksi

Rezultati istraživanja jasno ukazuju na činjenicu da je za uspostavljanje i održavanje pozitivnih gledišta o darovitosti i darovitim učenicima potrebno obrazovati učitelje za rad s darovitim učenicima, ali da je pritom najvažnije upoznati ih i “cijepiti” protiv negativnih i neugodnih osobina darovite djece, koje mogu izazvati negativna gledišta i doživljaj ambivalentnosti. Važnost prethodnog iskustva s darovitimima mogla bi se umanjiti ako se uspostavi dobra komunikacija i međusobno pomaganje među učiteljima početnicima i onima s dugim radnim iskustvom.

Jasno se pokazala činjenica da će pozitivnija gledišta imati učitelji koji su zadovoljniji u svojem poslu, pa je vjerojatno da bi se pozitivnost gledišta povećala kada bi učitelji za svoj posebni i dodatni rad dobili neki oblik priznanja, veću samostalnost ili bolje uvjete.

Zaokupljenost radom nije u ovome istraživanju dobila zadovoljavajući odgovor. Kako pokazuju rezultati, velika zaokupljenost radom proizvodi pozitivna gledišta o darovitim učenicima, jer su oni profesionalni izazov i mogućnost doživ-

ljaja uspjeha. No, istodobno i paradoksalno, velika zaokupljenost radom proizvodi i povećanu ambivalenciju, jer je povećan i rizik postizanja uspjeha u radu s darovitima. Zato je potrebno pronaći zaista učinkovite metode nagrađivanja za učitelje darovite djece da bi se umanjio utjecaj ambivalentnosti prema radu s darovitima i da bi se u taj rad privukli oni najbolji, oni čiji je najveći dio osobnog identiteta definiran njihovim rezultatom u profesionalnom radu.

Zaključci

1. Podatci iz ovoga istraživanja pokazali su da učitelji u Varaždinskoj županiji uglavnom iskazuju pozitivna gledišta o darovitosti i darovitim učenicima.

Očekivanja da će učitelji imati negativna gledišta o posebnoj skrbi društva i škole i o izdvajanju takvih učenika u sadašnjim uvjetima materijalne i kadrovske organizacije škole, nisu se ostvarila. Suprotno našem očekivanju i rezultatima stranih istraživanja, učitelji se uglavnom ne slažu s tvrdnjom da darovitima nije potrebna nikakva društvena potpora, već smatraju da im treba osigurati posebne materijalne uvjete za aktivnosti kojima se žele baviti, bez obzira na materijalni status njihovih obitelji, i da im društvena zajednica mora pružiti više nego ostalim pojedincima. Većina ispitanika donekle se slaže s izdvajanjem darovitih učenika ili je neodlučna glede toga pa može se zaključiti da nemaju negativna gledišta.

2. Četiri varijable značajni su prediktori pozitivnosti gledišta učitelja o darovitosti. To su: dužina radnog staža, uгода iskustva rada s darovitima, zaokupljenost učiteljskim radom i zadovoljstvo u radu.

Potvrđena su očekivanja da će pozitivnija gledišta imati učitelji s više radnog staža u sustavu školstva, ispitanici čija su iskustva s darovitim učenicima jako pozitivna, oni koji iskazuju veće zadovoljstvo radom i oni koji iskazuju veću zaokupljenost radom.

3. Tri varijable značajni su prediktori ambivalentnosti gledišta učitelja o darovitosti. To su dužina staža, uгода iskustava u radu s darovitima i zaokupljenost učiteljskim radom.

Potvrđena je pretpostavka da će se učitelji razlikovati ne samo u pozitivnosti gledišta, nego i u ambivalentnosti gledišta o darovitosti. Ispitanici s najmanje staža imaju značajno manje ambivalentno gledište od učitelja s 11 do 20 godina radnog staža. I učitelji koji imaju jako pozitivna iskustva s darovitima imaju ambivalentnije gledište o njima od dviju skupina koje imaju manje ugodna iskustva u radu s darovitima. Značajno ambivalentnije gledište o darovitima pokazuju učitelji zaokupljeniji radom od onih manje zaokupljenih.

4. Varijable koje smo uveli u istraživanje objašnjavaju 25% varijance pozitivnosti gledišta o darovitosti i 18% varijance ambivalentnosti gledišta o darovitosti. Te su brojke prilično impresivne jer su gledišta općenito prouzročena mnoštvom različitih čimbenika pa su objašnjene varijance uobičajeno male.

Varijanca od 25% zajedničkih čimbenika između ugone doživljaja u radu s darovitima, zaokupljenosti radom i pozitivnosti gledišta daje nam jasne upute kako možemo povećavati pozitivnost gledišta o darovitosti.

Manje je jasno kako možemo smanjiti ambivalenciju gledišta o darovitosti jer baš onaj čimbenik koji povećava pozitivnost gledišta (zaokupljenost radom) ujedno povećava i ambivalentnost. Očito je da učitelji koji odgajaju darovitu djecu moraju imati povećanu toleranciju prema ambivalenciji i unutarnjem sukobu koji iz nje proizlazi.

Svi dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima prijašnjih istraživanja. Uvođenje novih varijabla u to područje istraživanja (ambivalentnost gledišta, zadovoljstvo u radu i zaokupljenost radom) pokazalo se plodonosnim i povećava naše razumijevanje poučavanja darovitih.

Literatura

- Adams, Ch. M., Pierce, R. L. (2003.), Attitudes of preservice and experienced teachers toward diverse learning. <http://www.eric.ed.gov>. (15. 11. 2008.)
- Aiken, L. P (2002.), *Attitudes and Related Psychosocial Construct: Theories, Assessment and Research*. Sage Publications, Inc.
- Bain, Sh. K., Bliss, S. L., Choatte, S. M., Brown, K. S. (2007.), Serving children who are gifted: Perceptions of undergraduates planning to become teachers. *Journal for the Education of the Gifted*, 30, 450—478.
- Begin, J., Gagne, F. (1994.), Predictors of a general attitude toward gifted education. *Journal of Education for the Gifted*, 18, 74—86.
- Boski, P., Rudmin, F. W. (1987.), Ichheiser's theories of personality and perception: A classic still inspires. *Journal of Theory of Social Behaviour*, 19, 263—296.
- Bransky, T. (1987.), Special program information: a key to attitudes about gifted education program. *Gifted child Quarterly*, 31, 20—24.
- Copenhaver, R., McIntyre, D. (1992.), Teacher's perception of gifted students. *Roeper Review*, 14, 151—153.
- Cramond, B., Martin, C. E. (1987.), Inservice and preservice teacher's attitudes toward the academically brilliant. *Gifted child Quarterly*, 31, 15—19.
- Dettmer, P. (1985.), Attitudes of school role groups toward learning needs of gifted students. *Roeper Review*, 11, 72—76.

- Gross, M. U. M. (2003.), All gifts are equal but some gifts are more equal than others. *Understanding our Gifted*, 15, 8—12.
- Hackman, J. R., Oldhan, G. R. (1975.), Development of the Job Diagnostic Survey. *Journal of Applied Psychology*, 60, 159—170.
- Hammond, D. G., Zucker, S. H., Burstein, K. S., DiGangi, S. A. (1997.), Computer-mediated instruction for increasing regular education student's acceptance of students with mental retardation. *Education i Training in Mental Retardation i Developmental Disabilities*, 32, 313—320.
- Hany, E. A. (1997.), Modeling teacher's judgement of giftedness: QA methodological inquiry of biased judgement. *High Ability Studies*, 8, 159—178.
- Hoogeveen, L., Van Hell, J. G., Verhoeven, L. (2005.), Teacher attitudes toward academic acceleration and accelerated students in the Netherlands. *Journal for the Education of the Gifted*, 29, 30—59.
- Hotulainen, R., Schofield, N. J. (2003.), Identified pre-school potential giftedness and its relation to academic achievement and self-concept at the end of Finnish Comprehensive School. *High Ability Studies*, 14, 55—70.
- Kiley, T. J., Yensen, R. A. (1998.), What preservice teachers are supposed to learn about-and-from gifted students. Prema Adams i Pierce, 2003.
- Koren, I. (1996.), Neke karakteristike stavova učitelja o pojavi nadarenosti i nadarenim pojedincima. *Napredak*, 137, 16—27.
- Law, S. G., Lane, D. S. (1987.), Multicultural acceptance by teaching education students: A survey of attitudes toward 12 ethnic and national groups and a comparison with 60 years of data. *Journal of Instructional Psychology*, 14, 3—9.
- Leyser, Y., Abrams, P. D. (1982.), Teacher attitudes toward normal and exceptional groups. *Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 110, 227—238.
- Maddux, C. D., Scheiber, L. M., Bass, J. E. (1982.), Self-concept and social distance in gifted children. *Gifted Children Quarterly*, 26, 77—81.
- Mathews, N. (1981.), Influencing parents attitudes toward gifted education. *Exceptional Children*, 48, 2, 140—142.
- McCoach, D. B., Siegle, D. (2005.), *Personal and contextual predictors of teacher's attitudes toward the gifted*. Montreal, Canada.
- McMann, N., Oliver, R. (1988.), Problems in families with gifted children: Implications for counselors. *Journal of Counseling i Development*, 66, 275—278.
- Megay-Nespoli, K. (2001.), Beliefs and attitudes of novice teachers regarding instruction of academically talented learners. *Roeper Review*, 23, Apr.
- Morris, S. K. (1987.), Student teacher's attitudes toward gifted students. *Creative Child and Adult Quarterly*, 12, 111—114.

- Niceliv, Jr. R., Small, J. I., Furman, R. (1980.), Teacher's attitudes toward gifted children and program: Implications for instructional leadership. *Education*, 101, 12—15.
- Posavec, T. (2008.), *Stavovi učitelja prema darovitosti i darovitim učenicima u Varaždinskoj županiji*. Magisterijski rad, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Rosemarin, S. (2002.), Teacher attitudes toward giftedness: A comparison between American and Israeli teachers. *Gifted Education International*, 179—191.
- Rost, D. H., Hansen, P. (1997.), Wer nichts leistet, ist nicht begabt? *Zeitschrift für Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie*, 29, 167—177.
- Rubenzler, R. L., Twaite, J. A. (1979.), Attitudes of 1200 educators toward the education of the gifted and talented: Implications for teacher preparation. *Journal for the Education of the Gifted*, 2, 202—213.
- Schofield, N. J., Hotulainen, R. (2004.), Does all seem rise? The plight of unsupported gifted children. *Psychology Science*, 46, 379—386.
- Solano, C. H. (1976.), Teacher and pupil stereotypes of gifted boys and girls. ERIC. ED137667.
- Tirri, K., Tallent-Runnels, M., Adams, A. M., Yuen, M., Lau, P. S. Y. (2002.), *Cross-cultural predictions of teacher's attitudes toward gifted education: Finland, Hong Kong, USA*. A paper presented at the Annual meeting of the American Educational Research Association, 2002, New Orleans.
- Tomlinson, C. A., Tomchin, E. M., Callahan, C. M., Adams, Ch. M., Pizzat-Tinnin, P. i dr. (2004.), Practices of preservice teachers related to gifted and other academically diverse learners. U: Tomlinson, C. A. (ur.) (2004.), *Differentiation for Gifted and Talented Students*. Thousand Oaks: Convin Press.
- Townsend, M., Patrick, H. (1993.), Academic and psychosocial apprehension of teachers and teacher trainees toward the educational acceleration of gifted children. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 28, 29—41.
- Tvorić, A. (2005.), Pregled pojma darovitosti u hrvatskom osnovnom školstvu s osvrtom na stav učitelja o darovitosti. Diplomski rad, Zagreb: Učiteljska akademija, Odsjek za izobrazbu učitelja.
- Williams, S. L. (2005.), The Effect of Specific Staff Development Opportunities on Teacher's Attitudes Toward Gifted Education and Comfort Level Utilizing Differentiation Strategies. Newnan. Dissertation.
- Willson, A. E., Shuey, K. M., Elder, G. H. Jr. (2003.), Ambivalence in relationship of adult children to aging parents and in-laws. *Journal of Marriage and Family*, 65, 1055—1072.
- Wu, E. H. (2005.), Factors that contribute to talented performance: A theoretical model from a Chinese perspective. *Gifted Child Quarterly*, 49, 231—246.

Zhang, L. F., Hui, S. K. F. (2003.), From pentagon to triangle: A cross-cultural investigation of an implicit theory of giftedness. *Roeper Review*, 25, 78—82.

Ziegler, A., Kuhn, C., Heller, K. A. (1998.), Impliziten theorien von gymnasialen mathematik. *Psychologische Beiträge*, 40, 271—287.

Correlation between Positive, Negative and Ambivalent Attitudes of Teachers towards Giftedness

Mira Čudina-Obradović, Professor Emeritus

Faculty of Teacher Education, Zagreb

Tatjana Posavec, MA

The First Elementary School, Varaždin

Summary

A survey was conducted among teachers in the County of Varaždin (a total of 241 respondents) to establish whether their attitude to working with gifted students was positive, negative or ambivalent. The survey involved the application of scales to measure positive and negative attitudes and to determine ambivalence towards giftedness. By determining the statistical significance of differences between groups of teachers with different personality traits and by establishing the link between these traits and their positive or ambivalent attitude towards giftedness, the conclusion was reached that the four most important variables influencing a positive or ambivalent attitude towards giftedness are the following: years of teaching experience, feeling of ease when working with gifted students, degree of involvement in teaching, and satisfaction with work.

Key words

Gifted students, giftedness, teachers' attitudes towards giftedness and gifted students.